

O koreňoch slovenčiny

Martin Užák

03. December 2025

Abstrakt

Nasledujúci text skúma významy slovenských slov na základe ich fonetickej podobnosti s sanskritom.

Obsah

Úvod	2
Mestá, rieky	2
Mená, priezviská a národy	2
Vesmír	3
Božia trojica	4
Svet	4
Pohyb	5
Dom	6
Zvieratá	6
Farby	7
Telo	7
Anatómia	8
Šaty	9
Rodina	9
Smrt	9
Činnosť	10
Varit	10
Divadlo	10
Čistota	11
Mysel'	11
City	12
Čísla a abeceda	13
Náboženstvo	14

Záver	15
Zdroje	16

Úvod

Sanskritské slová sú uvedené *v kurzíve* a v fonetickom zápise v slovenskej abecede.

Mestá, rieky

Čo majú spoločné “Váh”, “Níl”, “Tatry”, “Kilimandžáro”, “Lublana” a “Bagdad”? Všetky majú svoj význam v Sanskrite.

“*Vahati (vah)*”¹ znamená “transportovať”. Na prapočiatku civilizácií boli rieky hlavný spôsob prepravy. Pri dávnych spôsoboch transportu, t.j. buď po rieke alebo na chrbáte zvierat, sa človek kýve z strany na stranu. Tento jav je koreň mnoho slov, mimo iného aj “Váh”, “váhať”, “váha”, “odvaha”, “vážny” atď.

“*Nila*” označuje modrú farbu.

“Kilimandžáro” je korupcia spojenia slov “*giri*” a “*mandžára*”. “*Giri*” je v sanskrite “hora”. Odtiaľ majú niektoré slovanské reči slovo “gora”. “*Mandžára*” je “perla”. “Kilimandžáro” je tak doslovne “perla hôr”.

“*Tatra*” znamená “tam”. Vysoké Tatry sú dobrý referenčný bod na horizonte. Možno niekedy slúžili na orientáciu ako “suchozemský maják”.

“*Bagdad*” je spojenie dvoch slov. “*Bag*” je z “*bhagavan*”, čo znamená “Boh”. “*Dad*” znamená “daný”. Doslova teda “bohom daný”, teda niečo ako “Bohdan”.

“*Lublana*” je ďalšie krásne spojenie z slov “lúbit” (*lubh*) a “narodená” (*džana*). “*Lublana*” tak znamená “narodená z lásky”.

Mená, priezviská a národy

Ale nie je to len geografia, ktorá je pretkaná sanskritskými významami.

“Martin”, “Marek” i “Marián” sú odvodené od “Marsa”, rímskeho boha vojny. A jeho meno je odvodené od sanskritského slova “*marut*”, označujúceho bohov búrok. Všetky tieto slová majú sa odkazujú na sanskritský koreň “*mr*”, ktorý znamená doslovne “dosiahnuť (r) limit (m)”². “Márny”, “marif”, “smrt”, “Morena”, “mor”, “mordovať”, “mrcina” atď. sú potom už len ďalšie odvodeniny.

Niekteré priezviská ako napr. “Novák” sú významovo jasne. Ale potom, čo znamenajú také ako “Kukura”, “Prúša”, “Chandoga” či “Indra”, s ktorými sa v našich zemepisných šírkach tiež môžeme stretnúť?

¹V prípade, že to poslúži lepšej ilustrácií, tak v zátvorkách za niektorými sanskritskými slovesami, ktoré sú štandardne v tretej osobe jednotného čísla, uvádzam aj ich koreň.

²Hlásky za sanskritskými slovami odkazujú na dielo Franka Rendicha. Popisuje, ako naši predkovia pozorovali kozmické javy, priradovali im hlásky a kombináciou týchto potom vznikali korene prvých indo-európskych (sanskrítiských) slov.

“*Kukkura*” v sanskrite znamená “pes”.

“*Prúša*” sa nápadne podobá na krásne sanskrtské slovo “*puruša*” a znamená “muž”, “človek” alebo “Boh”. Samotné slovo “*puruša*” sa skladá z slov “*puru*”, z ktorého je v slovenčine “prvý”, a “*iša*”, čo znamená “pán”. A tak “*puruša*” je “Pán, ktorý je pred všetkým, čo existovalo, existuje a bude existovať”. Významovo ako grécke “Alfa a Omega”.

“*Čandoga*” bol spevák “*sáma vedy*”, jednej z štyroch pôvodných véd, ktoré boli prastarým korpusom poznania dávnoveku.

“*Indra*” je ešte aj dnes meno kráľa bohov hinduistického panteónu, ekvivalent “Zeusa” či “Jupitera”.

Niekteré krajiny nosia v svojich menách tiež odkaz na sanskrit. Napr. “Dánsko”, “Chorvátsko”, “Rusko”.

“*Danu*” je bohyňa vód. Od nej je odvodené meno “Dunaj”, čo ešte lepšie ilustruje jeho anglický ekvivalent “Danube”. “Dánsko” je v dánčine “Danmark”. “Dan” označuje bohyňu “*Danu*” a “mark” je z sanskrtského “*marga*” znamenajúceho “hranica”. Dánsko je teda “hranica *Danu*”. A zdá sa, že aj Nemci sú jej príbuzní. Sestra “*Danu*” sa volá “*Ditti*”. Nemci si hovoria “dojtče” resp. hovorovo “dajtče”. Potomkovia “*Diti*” sa v sanskrite volajú “*dajtja*”.

“Chorvátsko” odkazuje tiež na vodu. Indická bohyňa učenia sa volá “*Sarasvati*”. Jej meno v preklade “majúca (*vat*) vody (*sara*)”. Hláska “s” sa niekedy v minulosti zmenila v oblasti Perzie na “ch” resp. “h” a vzniklo slovo “Harahvati”. A to znie ako “Hrvati”, ako sa dnes Chorváti sami nazývajú.

Slovo “Rusko” je z slova “Rus” a toto odkazuje na sanskrtské slovo “*rasa*”, ktoré raz zas označuje “vodu”. Odtiaľ je slovenská “rosa”.

Je zaujímavé vidieť, ako moc si pradávni ľudia cenili vodu - zdroj života, a kolko slov pre ňu mali. Mimo iného aj slovo “*uda*”, z ktorého sa asi stala slovenská “voda”. Čo by asi povedali na to, ako ju znečistujeme a s ňou plytváme?

Vesmír

Videli sme, “*puruša*” je jedno z slov pre Boha. Iné meno s dôrazom na aspekt všeprenikavosti je “*Višnú*” a ten je dnes stále jedným z hlavných bohov hinduizmu. Z neho pochádza “všetko”.

Slovo “vesmír” je potom more (*mira*) všetkého. Prečo more? Na jednej strane označuje “nespočetne mnogo” vecí, ako v “mat more času”. Podobne ako tvrdí dnešná veda, aj predkovia verili, že život sa prvý krát prejavil vo vode. V perspektíve kozmu sú tieto “príčinné vody” (more) sú označované v sanskrite ako “*mája*” a chápajú ako ultimativná ilúzia, ktorá zahŕňa realitu. “*Mája*” je definovaná ako “arieb (ja) merateľnej reality (ma)”. Odtiaľto máme jednak

slovo “mág”, čo boli povodne “kňazi slnka” (*maga*), ale tiež zahalenú “Máriu” univerzálnu matku božiu v kresťanstve.

Božia trojica

Boh v asociácii s vodami, teda prejavenej a konajúci, je potom označovaný ako “*íšvara*”, významovo “pán (*íša*) milovník (*vara*)”. “*Vara*” je z koreňa vrí známenajúceho “obopínať”, “obklopovať”, “zahalovať”, “zvážovať” z ktorého je aj “voda” (*vár*). Takže “*íšvara*” je “pán milujúci vody”.

Bez asociácie s vodami sa Bohu povie “*puruša*” alebo “*brahman*”, kde je dôraz na “neohraničenosť” (ako “bez brehu”).

Pre úplnosť trojice zostáva doplniť, že dieťa strávi prvé mesiace života vo vode a pôrodom z nich aj príde. A tak jedno z mien pre boha *Višnu* aj “*nárájana*”, označenie pre syna prvotnej bytosti, ako “niekoho počatého a žijúceho vo vodách (*náráh*)” alebo “človeka (*nara*) prichádzajúcu (*ja*) po vode (*na*)”.

Svet

“Svetlo”, “svit” ale aj “svätý” sú z slova “*śvēta*” známenajúceho “svetlý”, “biely”. Ako naznačuje fonetika, svet a svetlo sú úzko spojené. Svet bol chápavý niečo, čo sa javí v svetle a je odrazom svetla. Svetlo bolo teda chápavé ako to, čo je vnímané a zároveň umožňuje vnímať svet. V sanskrite sa povie svetu “*džagat*”³⁴ a myslím, že na to sa odkazuje aj slovenské “jagat sa”.

Zdrojom svetla pre svet je slnko a jedno z mien preň je “*arka*”. Toto slovo nám cez gréčtinu, kde sa zmenilo na “archon” vo význame “vedúci”, “vládca”, dáva more slov ako “architekt”, “archeológ”, “monarch”, “patriarch”, “archetyp”, “hierarchia”, “oligarch”, “arcibiskup” či “archaický”. Veru “*arka*” je archaické slovo, ktoré nájdeme aj v mene prahistorickej pyramídy v bolívijskom Tiwanaku. Táto sa volá “akapana”. V sanskrite je teda “*arka*” “slnko” a “*pana*” má význam “voda”, “kanál” či “pitie”.

“Tma” je “*tama*”. “Deň” je “*dína*”, alebo “divá” ako opak “noci”, ktorá je “*nakta*”.

“Dym” je “*dhúma*”. “Dúmat” zníe podobne, ale najskôr vychádza z slova “*dhí*”, ktoré označuje “intelekt”.

Pre “oheň” ma sanskrit viac výrazov. Jedno je “*agni*”. Slovanský boh “Ognebog” napovedá, ako sa z “*agni*” stal oheň. Ďalší výraz je “*téđas*” a odtiaľ máme slová ako “jas”, “topit”, “tápať” či “teplo”.

“Nebo” je “*nabha*”. Ale aj “*svarga*” resp. “*svar*” a asi odtiaľ je potom “švárný”. “*Déva*” je potom bytosť “žiariaca bytosť”, teda “božstvo”. Viď slovenská “deva”.

³zápis v latinke je “jagat”. Niekedy je spojenie medzi slovenčinou a sanskritom lepšie vidieť práve cez zápis sanskrtského slova v latinke, ako sa štandardne robí v anglicky hovoriacom svete. Tam sa samozrejme nepoužíva ani slovenská fonetika a ani slovenská abeceda.

⁴“*džagat*” je z koreňa “*gam*”, ktorý znamená “chodiť”. A tak to, čo sa v svetle javí sa “mihá”, “pohybuje”, na rozdiel od svetla samotného.

“Sneh” sa povie v sanskrite “*hima*”. “Himaláje” sú “miesto (*laya*), kde leží sneh (*hima*)”. Od slova “*hima*” je aj “zima”.

“Vietor” je “*váta*” a “vzduch” je “*váju*”. Odtiaľ je slovo “viat”.

Pohyb

Pre pradávnych ľudí znamenal teda svet to, čo sa dá vnímať. Samotný vesmír sa ale skladal z viacerých “svetov”, ktorým hovorili “*lóka*” a kam cestovala duša. Tento koncept je podobný katolíckemu nebu, očistcu a peklu. Akurát, že tých “*lóka*” je celkovo 14. Od slova “*lóka*” sú potom pojmy “lokalizovať” a “lokál”.

Takže duša cestovala z jednej “*lóka*” do druhej. Ako cestovala? Vzhľadom na to, že svet bol pre predkov hlavne o vode, tak samozrejme lodou, ako si pripomínali každoročne v starom Egypte pri náboženských ceremoniánoch po Níle. V tom majú koreň kresťanské procesie. Lod je “*naú*”. Na toto slovo odkazuj “navigovať” či “nautický”.

Bohovia hinduistického panteónu majú priradené zvieria ako povoz. “Povoz” je “*váhana*” a je to z toho istého koreňa ako už spomínaný “Váh”. Z “*váhana*” sú slová “voziť”, “voz”, “vozidlo”, “vagón” atď. Ešte krajšie je tento odkaz na sanskrit vidieť v nemčine, kde voz je “Wagen”.

“*Gačati (gam)*” znamená “ísť”, “chodiť”. Časovanie je v slovenčine podobné sanskritu v koncovkách: kráčam (*gačámi*), kráčaš (*gačási*), kráča (*gačati*), kráčame (*gačámaḥ*), kráčate (*gačātha*), kráčajú (*gačanti*).

“*Sedieť*” v sanskrite je “*sad*” a skladá sa z dvoch častí. Písmeno “*s*” vyjadruje “blízkosť”, rovnako ako rovnomenná predložka v slovenčine, a slovo “*ad*” znamená “jest”. Sedieť je teda doslova “umiestniť sa do blízkosti (*s*) jedla (*ad*)”. Od slova “*ad*” je aj pojem “adícia”.

“Plávať” sa v sanskrite povie “*plavate (plu)*”. Odtiaľ sú slová ako “plaviť sa”, “plynúť” a pod.

“*Rináti*” znamená “rinúť”. Toto sanskrtské slovo je aj v názve nemeckej rieky Rín a francúzskej Rhôna. Ale aj v slove “rieka” a asi aj v slove “reč”.

“*Vartate (vrt)*” znamená “točiť sa”, “vrťieť sa”, “pohybovať sa”. “*Vrt*” dáva vznik plejáde slov indikujúcej smer resp. pohyb ako “extrovert”, “introvert”, “inverzia”, “reverzia”, “perverzia”, “univerzum”, “verš”, “vertikály”, “verzus”, “vrtula”, “vrtký” či “vŕtať”. “Návrat” sa potom zdá byť “otočenie (*vrt*) sa k príčinným vodám (*ná*)” v zmysle “obrátenia sa”.

“*Antara*” označuje “vnútro”. Odtiaľ je latinské “*intra*” a asi aj slovenská “útroba”.

“Cesta” v abstraktnom zmysle, ako “snaha”, “podnik” je “*češtha*”⁵. Podme teda na ceste útrobami sanskrtským svetom ďalej k bratom Čechom.

⁵Zápis v latinke je “cesta”.

Dom

“Prach”, na ktorý sa všetci premeníme, keď prejdeme “prahom večnosti”, je “parága”, čo znie podobne ako názov českého hlavného mesta.

“Dvere” sú “dvara” a dajú nájsť aj v mene “Dwarka”, čo je posvätné mesto na indickom pobreží.

Dvere sú často z dreva a tomu sa povie “*dhruba*”. V historických časoch označovalo “*dhruba*” niečo “pevne”, “fixné”. To vidíme v slove “Druid”, ktoré sa skladá z slov “drevo” (*dru*) a “vediaci” (*vid*). Druid je teda niekto “pevný v poznani”. Drevo bolo tiež klasický konštrukčný materiál a toto vidieť napr. v portugalčine, kde sa drevu povie “*madeira*” (ostrov Madeira bol tak pomenovaný, lebo v čase objavu bol celý zalesnený) a vychádza to z slova “matéria”. “Matéria” je z sanskrtského koreňa “*ma*”, od ktorého je nespočetné množstvo ďalších slov, napr. “mama”, “mesiac”, “med” atď. Všeobecne “*m*” označuje “limit”, “hranicu”. Iba niečo ohraničené sa dá vnímať a preto “matéria”.

“Stan” má svoj pôvod v “*sthána*”, čo označuje “státie”, “miesto”. Ale aj “dom” odkazuje na sanskrit, a síce na slovo “*dama*” vo význame “dat (*da*) hranicu (*ma*)”. “*Dama*” nájdeme potom v ďalších slovách ako “domestifikovaný”, “dóm”, “domínium”, “domina”, “dáma” vychádzajúcich z latinského “*domus*”, majúceho koreň v “*dama*”.

“Sála” v sanskrite “*śālā*”.

Zvieratá

“Lov” je z koreňa “*labh*”, ktorý znamená “získať”, “uchopit”. Vidieť “laba” v slovenčine.

“Vlk” sa povie “*vr̥ka*”. Odtiaľ je “odvrknúť”.

Konštelácia hviezd “Baran” sa v indickej astrológii volá “Bharani”. Jej meno odkazuje na koreň “*bhṛ*”, ktorý znamená “pohnúť silou”, “nosíť”. Indický boh ohňa “*Agni*” sa nosí (vidieť “váhana”) práve na baranovi. Z “*agni*” sa v latinčine stalo “agnus”, známe v “Agnus Dei”, teda “Baránok Boží”. Oheň a baran idú spolu.

“Myš” je “múša”, z slova “*muš*” znamenajúceho “zostať (*u*) v blízkosti (*s*) limitu (*m*)”. Limitom sa myslí hranica ľudského obydlia. Mušla sa podobá na myš a tak je z nej odvodená. Sval vyzerá tiež ako myš a tak je v latinčine “musculus”, teda “myška”. Aj semenníky sa tiež podobajú na myš a tak má sanskrit pre ne slovo “*muška*”. Vlastne aj mucha ma tvar semenníkov. Slovenske “mošus”, starý výraz pre pižmo, ma pôvod v “*muška*”, kedže sa vraj tvarom podobá na semenníky. No a “Moskva” je vraj pomenovaná podľa pižma jeleňa, ktorý sa hojne vyskytoval v oblasti rovnomennej rieky. A na záver, asi neprekvapivo, slovo “muž” tiež odkazuje na “*muš*” a “*muška*”. Žeby preto mali ženy strach z myší?

“Hus” je “*hamsa*”, slovo všeobecne označujúce veľkých vtákov. “Krídlo” sa povie “*parna*” a odtiaľ je slovo “perut”.

“Štúra” znamená “hrubý”, “solídný”, “hustý” ale aj “býk”. Odtiaľto je potom “tur” ale aj meno “Ludovít Štúr”.

“Ašva” je “kôň”, v latine potom “equus”. “Krk” je “*grívá*”. Na konskom krku rastie jeho hriva. Na poháňanie sa používa výraz “hijá” a “haja” je jedno z slov pre “koňa” resp. “kobylu” a pre “hýbať sa”. “*Hajagríva*” je avatar boha Višnu zobrazovaný s konskou hlavou a je bohom poznania a múdrosti. Tu je zaujímavé, že v angličtine existuje idiom “from the horse’s mouth” vo význame “počuť niečo z autoritatívneho, najdôverihodnejšieho zdroja”.

Na záver sekcie dám “tigra”. Ten sa povie v sanskrite “*vjághra*” a modrá pilulka Viagra dostala meno po ňom.

Farby

“Modrá”, ako sme už videli, je “*níla*”. Boh “*Šíva*” má epitet “*nílakanthája*”, čo znamená s “modrým (*níla*) hrdlom (*kantha*)”, lebo podľa povesti pri tvorbe sveta zhľtol jed.

Slovenská “červená” je odvodená od slova “červ”. To preto, lebo istý druh červov produkoval červenú farbu. A červovi sa v sanskrite povie “*kŕmi*”. Viď slovenské “kŕmiť”. V češtine je pre tmavo-červenú používané slovo “rudá” a toto je odkaz malevolentný aspekt “*išvaru*”, ktorý sa volá “*Rudra*”. Červený preto, lebo sa akože musí hnevať, keďže trestá. Okrem češtiny dal meno aj nemeckému “rot”, anglickému “red”, latinskému “rufus”, portugalskému “ruivo” a slovenskému slovnu “ruda”.

Zostaňme pri bohoch. Čierna sa povie “*kršná*”. *Krišná* bol jedno z vtelení Višnuho a vraj bol tmavej pokožky. Z jeho mena je odvodené slovenské slovo “čierny”. Cesta od “*kršna*” k “čierny” je možno trochu náročnejšia na predstavivosť, ale ukazuje ju slovo “crn” (čierny) z juhoslovanských jazykov.

No a do tretice všetko dobré. “Šedá”, teda “sivá” je po už spomínanom “*Šívovi*”. Jeho telo je zobrazované v farbe sivého popola, keďže v indickej kozmológii symbolizoval ničiteľa. Jeho tretie oko dokázalo všetko spálif a tak premeniť na popol.

“Biela” je z “*bhalu*”. Toto slovo doslovne znamená “slnko”. A z “*bhalu*” je asi aj meno boha “*Báala*” z antických časov blízkeho východu.

Farby sú proste bohovské...

Telo

Už sme videli, z kadiaľ sú slová “muž” a “dáma”. Slovo “žena” je samozrejme tiež blízke sanskritu. Koreň “*džan*” znamená “narodenie”, “začiatok” a zodpovedne

tomu aj "generovať". Ďalšie slovo pre ženu je "strí". "Striga" sa možno skladá práve z "strí" a "ga", čo znamená "chodit" (porovnaj s "dáma").

"Živá bytosť" je "džíva", "džívati (džív)" je "žiť".

Zaujímave slovo je "krpec". "Kŕpá" je "milost", "zlutovanie", "láskavosť". Slovo "prosím" sa v sanskrite povie práve "kŕpajá". "Kŕpana" znamená "malomyseľný", "chudák". Možné vysvetlenie je, že krpací je niekto, nad kym treba mať zlutovanie.

"Kása" je "kašel" a "kásate (kás)" je "kašlať".

"Lih" je koreň pre slovo "lízať".

"Močiť" v zmysle "urinovať" je "močana". Je z koreňa "móks", ktorý znamená "uvolniť sa", "odhodiť", "zbaviť sa" a z neho je aj jeden z cieľov v indickej filozofii "móksa", teda uvoľnenie sa z pút pozemského trápenia. Samotné slovo "urinovať" je tiež sanskrtského pôvodu. A sice z "vár", ďalšieho slova pre "vodu". Z neho je potom okrem iného baskitské "ur" v rovnakom význame. Tiež latinské "urbs" znamenajúce "mesto", keďže prvé mestá rástli pri vode. Tiež "Varuna", boh vôd a kozmického oceánu, z ktorého je potom odvodený grécky "Urán", ale aj slovanský "Perún", na ktorého si spomíname v spojení "do paroma!".

"Pibati" znamená "piť".

"Pardate (pard)" je "prdnúť (si)".

"Šíľa" je "sila" v zmysle charakteru.

Anatómia

Začnime u hlavy. Pre tú existuje v závislosti od kontextu viac slov, ale jedným z nich je aj "šíra". Toto je obsiahnuté v slove "šírak".

"Pery" sú "oštah". Vidľ slovenské "ústa".

"Hrdlo" je "kantha", ktoré sice v slovenčine asi priamo nefiguruje, ale z neho je latinské "canto" teda "spev" a odtiaľ potom "kantor" či "šarm".

"Nos" je "násiká".

"Necht" je "nakha".

Velmi krásne slovo je "hŕd" a označuje "srdce". Hrud je sídlo srdca. Hrdina je potom ten, kto má odvážne srdce. A hrdý, kto môže chodiť vypnutou hrudou.

Ďalšie populárne slovo je "pada", ktoré znamená "chodidlá". Od neho je slovenské "päta" a z latinskej derivácie potom slová ako "pedestál", "pedikúra", "podstavec", "pódium" a pod. "Pada" sa dostalo aj do Hviezdných Vojen. "Padaván" ako meno pre Luka Skywalkerera označuje niekoho, komu "patria (van) chodidlá (pada)". Luke má naštastie len dve chodidlá, ale "pada" tu stojí pre prejav úcty. Ako keď Kristovi umývali nohy, alebo ako keď Hindovia uctievajú chodidlá guruho, to znamená prejav odovzdania sa (viery) k niekomu, kto "vie po ktorej ceste íst". Na sanskrit v Hviezdných Vojnách odkazuje aj majster Yoda,

ktorého meno znie podobne ako „*jóga*“ vo význame „zjednotenie (s Bohom)“ a ním používaný slovosled je podobný sanskritu. Je ľubovoľný, hoci predmet, podmet a až potom sloveso na koniec dať dobrý zvyk je.

„*Koša*“ v sanskrite označuje niečo ako „obal“, „kontajner“. Odtiaľ sú slová ako „koža“, ale aj „*kôš*“ či „košela“.

Šaty

Keď sme už pri košeli, tak „šaty“ sa povedia „*śátáha*“.

„Róba“ je z „*rúpa*“.

Rodina

Pozrime sa teraz na niektoré rodinne vzťahy.

„Mama“ je „*mátr*“.

„Brat“ je „*bhrátr*“. Ako „ten, ktorý podporuje silou“ a je z koreňa „*bhr*“, teda „nosit“.

„Sestra“ je „*śvasá*“.

„Švagor“ je „*śvaśurja*“.

„Syn“ je „*súnu*“. Ale syn je aj „*putra*“, ako „ten, ktorý zachraňuje (*tra*) od pekla (*put*)“. Zachraňovanie tu znamená obety mŕtvym na ich posmrtnnej ceste podzemím za svetlom.

„Vnuk“, resp. všeobecne „potomok“ je „*napát*“. Podobne ako syn (*putra*), označuje niekoho, kto mal na starosti obetovať vodu pre zosnulé duše predkov v rámci predstáv posmrtného života dávnoveku. Odtiaľ asi je slovo „napojiť“ v zmysle dať vodu. A odtial je aj meno planéty „Neptún“, z sanskrtského „*napát*“ ako „správca resp. pán (*pat*)⁶ vôd (*na*)“. Z „*pat*“ je potom cez latinu „páter“, ale aj „despot“ a nemecké „Vater“, odkiaľ je „foter“.

Povedal by som, že slovo „svadba“ a „sobáš“ sa skladá z „svoja“ (*sva*) a „žiarit“ (*bháš*). Teda asi ako „čas zažiarenia“.

Smrť

„Kal“ je odvodený od slova „*kála*“, ktoré ma mimo iného aj význam „čierny“. Ďalší význam je „čas“ a je to práve čas, v ktorom všetko zanikne až z toho bude nerozlíšiteľná čierna ničota. Z slova „*kála*“ je aj „kálat“ v zmysle „štiepiť“ ako sa štiepi čas na menšie jednotky.

„Zabit“ je „*hanti (han)*“ a na to sa asi odvoláva slovenské „hanit“ a „hanba“. „*Han*“ doslova znamená „odobrať (*h*) dych (*an*)“. „Zabit“ je tiež „*ghanti (ghn)*“,

⁶„pán“ aj „*pat*“ sa podobajú aj zvukom aj významom.

v slovenčine ako “gniavit”. “Aligátor” je “*ghantika*” teda “gniavič”. “Hltat” je “*gilati (grír)*” a zvuk tiež indikuje činnosť.

“*Jama*” je meno boha smrti v hinduizme. Možno, že slovenské slovo “jama” sa naňho odvoláva v zmysle miesta pre pochovávanie mŕtvych.

“*Šach*” je odvodený od slova “*kšatrija*”, čo označuje kastu bojovníkov. “Vojna” či “boj” sa povie “*juddha*”, čomu sa podobá “júda” a “judaizmus”.

Činnosť

“Pútnik” je “*pathika*”.

“*Dat*” je “*dadáti (dá)*”. Odtiaľ je aj “darovať” a pod.

“Čorkovať” v zmysle “kradnúť” je “*čorjati (čur)*”.

“Lúpiť” je v sanskrite “*lumpati (lup)*”. Okrem iného to znamená aj “ničiť”, “lámať” a svoj pôvod ma v koreni “*lu*”, ktorý znamená “rezat”, “(od)delit” a nájdeme ho aj v mnohých ďalších slovách ako: “absolútny”, “analýza”, “dialýza”, “Lysander”, “paralýza”, “rezolúcia”, “revolúcia”, “vylúpnuť” atď.

Ked sме pri lúpení, tak “*rabbate (rabh)*” znamená “konáť unáhlene”. “Roztrhať” je “*dŕr*”. Samotný zvuk krásne indikuje o akú akciu ide.

“*Pradáti (pradá)*” znamená “predať”. “Kalkulovať” je z už uvedeného “*kála*” v zmysle delenia.

“*Kúta*” je železné kladivo, možno odtiaľ je slovo “kut”.

Varit

“Čaša” je “*čašaka*”.

“Mäso” sa povie “*mámsa*”.

“*Mišrita*” znamená “zmiešaný”, “komplexný”. “*Mišrajati*” znamená “miešať”.

Slová “varit” a “obarit” majú svoj koreň v “*vár*” teda “vode”. “*Vári*” je potom “nádoba na vodu”.

“Piect” je “*pač*” ako “čistota (*p*) dosiahnutá miešaním (*ac*)”. “Pec” je tiež “*pač*”.

Divadlo

“Divadlo” je z koreňa “*div*”, ktorý znamená “oddeliť sa (*v*) plynulým spôsobom (*i*) z svetla (*d*)”. Predstaviť sa to dá ako kino, kde na jednej strane je svetlo a na druhej strane na plátne vznikajú a zanikajú obrázky z filmu. Z “*div*” sú potom slová “dívať sa”, ale aj “diviť sa”, lebo predkovia vedeli, že dívať sa na svet je kochať sa grandiózou šou a zároveň stáť chrbotom k zdroju svetla. Človek je chápany ako projektor, ako článok medzi svetlom a svetom. Ked sa

obrátime k svetlu, získame koreň „*vid*”, ktorý znamená jednak „vidieť”, ale aj „rozepamätať sa”, či „uvedomiť si”. Tento zmysel je zachovaný napr. v angličtine, kde „I see”, teda „vidím”, znamená aj „chápem”. Silnejší stupeň „*vid*” je „*véd*” a dáva nám slovo „*véda*”, ktoré znamená „poznanie” a súhrn poznania minulosti sa označoval ako „Védy”. Odtiaľ je potom moderná „veda” a „vedieť”. No a najsilnejší stupeň koreňa „*vid*” je „*vajd*” a „*vajdika*” označuje niekoho vzdelaného v Védach. „*Vajdika*” je teda niečo ako „védsky učenec”, ktorý sa v slovenčine dochoval ako „Vaida”.

„*Div*” má tiež význam „deň”. Cez deň je „divadlo” v plnom prúde.

„Opera” je z latinského „opus” a to vychádza z „*apas*”, čo znamená „dielo”.

Čistota

Hláska „*p*” označujúce „čistotu”. Pridanie samohlásky „*a*” jej dáva zmysel „čistiť”, „očistovať” a tiež „chrániť” v zmysle „chrániť dušu”. Z „*pa*” dostávame „*paš*”, čo znamená „hladiť”, „dávať pozor”. Z „*paš*” je potom juhoslovanský „pas”, u nás „pes”. „*Pašu*” označuje predmet chránenia, teda „zviera”. „*Paša*” potom znamená „povraz”, „refaz” ako spôsob chránenia. Koreň slova „spásu” by som hľadal niekde tu. „Pastier” je v sanskrite „*pašupá*”, v význame „ochranca (*pa*) zvierat (*pašu*)”. Bohovi Šívovi sa hovorilo aj „*pašupati*”, teda „pán (*pat*) zvierat (*pašu*)”.

„Otec” je potom v sanskrite „*pitř*” a odkazuje to na jeho „funkciu (*tr̥*) stálej očisty (*pi*) duše”. Z „*pitř*” je cez latinu „páter” a „Jupiter” ako „otec (*pitr*) bohov (*dju*)”.

Z „*paš*” v zmysle „hladiť” sa stáva „*spaš*” v zmysle „spatriť”, „špehovať” a „špión”. Z „*spaš*” je potom latinské „specere” a od neho kopa výrazov ako „spekulovať”, „spektrum”, „retrospekcia”, „inšpekcia”, „rešpekt”, „aspekt”, „prospekt”, „spektakulárny”, „perspektívny” a pod. Cez gréčtinu je „*spaš*” združom pre „skeptický” ako niekoho, kto pozoruje a pre slová „mikroskop”, „periskop”, „teleskop”, „horoskop” a pod.

„Lepidlo” je „*lépa*” a toto slovo znamená aj špinu v zmysle „polepený”, „ufúlaný”.

„Pena” je „*phéna*”.

Mysel’

„Myslieť” v sanskrite má koreň „*man*” v význame „merať (*m*) dych vôd (*an*)”. Vody sú tu tie isté ako príčinné vody na začiatku tvorenia (*mája*) a ich „dych” označuje Ducha s nimi asociovaného (*puruša*). Tieto vody majú dva aspekty. Ničotu, „tmavé vody”, označované slabikou „*na*”. Kedže v ničote sa nedá nič vnímať začína negácia v indoeurópskych jazykoch práve spoluholáskou „*n*” ako spomienkou na „temné vody”. A potom sú „žiariace vody” v zmysle „vnímateľné vody” označované „*ka*”. „*Ka*” je potom koreňom pre slovo „*káma*”, v zmysle

“vášeň”, “láska”. Preto je *iśvara* “pán milovník” a tak sa tu nejedná o pozemskú lásku, ale o nebeskú Lásku, ktorá je výsledkom jeho asociácie s vodami a ktorá tvorí svet. Človek, ako mysliacia bytosť (*man*), je potom niekto, kto danú Lásku zažíva na zemi.

“Meraf” je z koreňa “*mi*”, a odtiaľ máme cez latinčinu mnoho slov: “míla”, “mílenium”, “milión”, “milícia”, “terminál”, “terminovať”. Všetko indikuje nejakým spôsobom “kontinuálne (i) vymedzovanie hraníc (m)”.

“*Chid*” označuje “(od)seknutie”, rovnako ako anglické “chop”, ktoré znies podobne. Z toho dostaneme cez gréčtinu slovo “schizofrénia” a cez latinu “šizma”.

“*Lag*” je koreň s významom “spájania”. Z neho sú slová ako “lego”, či “legenda” a cez latinské “lex” potom “legislatív”, “legálny”, “legitímny”, “dialekt”, “elegantný” a pod. Slovo, čo bolo na počiatku, grécky “Logos” má v ňom tiež koreň ako aj náboženstvo v zmysle latinského “religio”, v podstate slova teda to, “čo napojí naspať na toto Logos”. “Slovo” a teda aj “Slovensko” či “Slovinsko” sa na tento “Logos” v jeho originálnej podobe odvolávajú. “Šrava” je “uchô”, “počutie”, “sláva” a odtialto je “slovo”. “Šravana” znamená “počuť” toto slovo v zmysle náuky o bohu. Všetko to je z koreňa “šru” (byť v blízkosti “š” zdroja, či ruchu “ru”). Z neho sú potom tiež asi aj slová ako “slušiť”, “ruch” či české “slyšet”.

“Hej” ako oslovenie niekoho je “he”, asi ako anglické “hey” či “hi”.

“*Vadati (vad)*” znamená “hovorit”. “*Váda*” je argument, odtiaľ je slovenské “vada” teda “chyba” a “vadiť sa”. “*Vraviet*” je “*bravítī (brú)*”.

“Zobudíť sa” znamená, že intelekt začne fungovať. Jeden z názvov pre “intelekt” je “*buddhi*” a odtiaľ sú slovenské slova obsahujúce pojem “budíť”. “*Buddha*” tak znamená “prebudený”. Toto meno dostať, lebo bol “sebavedomý”, keďže bol “slobodný”. V sanskrite totiž *svabodha* znamená “seba (*sva*) poznanie (*bodha*)”. V češtine je tento odkaz na ešte krajsie viditeľný na slove “svoboda”. A tak z slobody je “sebavedomie”, presný opak pýchy, ktorú si s ním dnes zamieňame. Tolko k pôvodu tak emocionálne zataženého slova ako je “sloboda”.

“Sen” sa povie “*svapna*”.

City

“*Čit*” je v sanskrite “vedomie”. Odtiaľ je slovenské “cit”⁷. Veď bez vedomia nie je možné nič cítiť.

“*Lubh*” je koreň pre “lúbiť”, “lásku”, ale aj latinské “lubido”, z ktorého je potom “libido” ale aj “luxus”.

“*Trasjati (tras)*” je “triast sa”.

“*Bhaja*” je “strach”.

⁷presne takto sa aj zapisuje v latinke

“*Lakšmi*” je indická bohyňa bohatstva, manželka boha *Višnuho*. A veru, kto nie je “lakomý”, nebude materiálne bohatý.

“*Šóka*” je “šok”.

Už spomínaný *Krišna* je avatar všeprenikavého ducha zvaného “*Višnu*”. *Krišnová* partnerka uctievaná ako bohyňa lásky sa volá “*Rádhá*”. Z nej je spontánna “radosť”. A to je potom “zábava” (*svabháva*).

Čísla a abeceda

Podľme počítať v sanksrite:

0. “*Šúnja*”.
1. “*Éka*”. “Svetlé príčinné vody” označuje slabika “*ka*”. Táto označuje “svetlo”, “slnko” a tiež prvé zjavenie sa svetla vo vodách. Tomuto svetlu sa hovorí aj *agni* (oheň), ako prvému produktu vôd, alebo tiež “*eka*”, teda “jeden”. “*Éka*” znamená “svetlo (*ka*)”, ktoré stúpa (*e*) z vôd”. V sanskrite sa mu tiež hovorí “*Hiranjagarbha*” teda “zárodotok (*garbha*) nosený (*hira*) vo vodách (*n*), v ktorých sa pohybuje (*ja*)”, alebo aj “*Pradžápati*”, teda “pán (*pati*) stvorených bytostí (*pradžá*)”. Obidva významy reflektuje latinské slovo “Lucifer”, teda “svetlonoš”, ktorého pôvodný význam sa v histórii značne prekrútil.
2. “*Dvi*”. “*D*” označuje svetlo a “*vi*” má význam oddeliť sa z niečoho, teda podobný význam ako slovenská predložka “vy”. “*Dvi*” tak doslovne znamená “to, čo sa plynule oddelilo (*vi*) z svetla (*d*)”. Odtiaľ je potom číslovka “dva” a slovo “dualita”. Tomu zodpovedá aj grafický znak pre “A” a opaku tohto znaku “V” ako symbol pre cestu “do vnútra”, k podstate.
3. “*Tríni*”
4. “*Čatur*”
5. “*Panča*”. Odtiaľ je aj slovo “päst” ako súbor piatich prstov.
6. “*Sašta*”
7. “*Sapta*”
8. “*Ašta*”
9. “*Nava*”
10. “*Daša*”

Niekteré staré jazyky používajú pre “dvadsať” vlastné slovo a nie iba doslovne “dva (krát) desať”, ako odkaz na časy, keď sa počítalo v dvadsiatkovej sústave. Napr. francúzština má “vingt”, sanskrit “*vimśati*”.

“*Púrva*” zamenená “prv” a “prvý”. Iné slovo je “*ádi*”, označujúce “začiatok”. A tak je prvý človek v Biblia “Adam”. Abrahámske náboženstvá datujú svoje stvorenie k osobe Abraháma. Abrahámová žena sa volala Sára. “*Brahma*” je v hinduizme “Boh Stvoriteľ”. “*Sara*” v sanskrite znamená vodu v zmysle “esencia”. Manželka boha “*Brahmu*” je už spomínaná “*Sarasvati*”, bohyňa múdrosti, doslovne “plná esencie”. Pre úplnosť doplním podobnosť “ámen” a “óm”, ktoré sa zapisuje v latinke ako “aum”.

Ak sa teraz náhodou dostavil takzvaný “aha” efekt, tak samozrejme aj ten odkazuje na sanskrit. Prvé písmeno v sanskirtske abecede je “ah” a posledné “ha”. “Aha” je teda niečo ako “alfa a omega” u Grékov. Zostáva už len doplniť “m” a dostaneme “aham”, čo znamená “Ja”.

Wim Borsboom napísal knihu *Alphabet or Abracadabra? Reverse Engineering the Western Alphabet*, kde ukazuje, že abeceda musela byť vytvorená na základe veľmi skorej indickej minimálne 3400 rokov dozadu.

Náboženstvo

Čím ďalej ideme do minulosti, tým väčší význam mal Boh v myslení ľudí, podobne ako voda.

Byť “zajedno s Bohom” je označované pojmom “jóga”. Opak je “bhéda”, z ktorej je slovenská “bieda”. V sanskrite ma zmysel odvrátenia sa od Boha, “vyhnania z raja”.

Zostaňme pri slove “raj”, označujúce kráľovstvo božie. “Rádža”⁸ znamená “kráľ”. Latinské slovo pre “raj” je “paradisus”. Z neho je “paradajka” ako “rajský plod”. “Paradisus” má koreň v “paradéša”, v zmysle “najvyššia (para) krajina (deša)”. To môže byť odkaz na severný pol ako možnú pôvodnú krajinu predkov, teda “raj”. Na druhej strane a k téme celkom pasujúc sa traduje, že boh Šíva prebyva v hore zvanej “Kajlás” v Himalájach. “Kajlás” je odvodený z sanskrtského slova “kélásā”, čo znamená “kryštál” a v asociácii s Šívom znamená “kryštálovo čisté vedomie”, ktoré Šíva reprezentuje. Hora “Kajlás” sa týci až do nebес a tak je z nej latinské “caelum” teda “nebo” ako “príbytok bohov a slovo”celestis” znamenajúce “božský”, z ktorého je v slovenčine napr. “celestiálny”, “celebrita”, ale aj “celibát”, lebo Šíva rád meditoval. Jeho manželka je bohyňa “Parvati”. Jej meno je práve z slova “parvata” a znamená “hora”. Iné vysvetlenie, čo má Šíva dočinenia s vrcholkami hôr je, že odtiaľ pochádzajú oblaky prinášajúce požehnanie - dážď, ako ho vnímali poľnohospodárske spoločnosti praveku. A “požehnanie” je jedno z významov mena Šíva.

Šíva tu už bol spomenutý viackrát a zdá sa byť skutočne “parádny” týpek.

Jeden z najvýznamnejších kresťanských sviatkov sú “Turice”, sviatky Ducha Svätého. Pre Ducha má sanskrit veľa slov, videli sme “puruša”, “išvara”, “Višnu”, “Šíva” a ďalšie je “turíjam”, v ktorom môžeme počuť slovo “tur” (štúra). Človek bol chápáný ako božské (duch) a zvieracie (telo) zároveň. Zabitie býka symbolizovalo cestu k Duchu a to nám pripomína rímsky kult Mitru, alebo španielsky toreádor. Kresťanstvo tomu nasadzuje potom korunu slávením ukrižovania človeka. Je chvályhodne, že hinduistická tradícia vie podať tento obraz aj bez zbytočného násilia a boha Šívu, ktorého meno znamená v sanskrite aj “milostivý” či “priaznivý”, zobrazuje s bielym (čistým) a živým býkom ako povozom.

⁸zápis v latinke je “raja”

K mitrovému kultu doplním, že „*mitra*” znamená v sanskrite “priateľ” a je tiež jedno z mnoha mien pre “slnko”.

Naspäť ale k Šívovi. Od slova „*Šíva*” je aj slovo „*śit*” a z neho „*pośva*”. To asi, lebo keď sa ponára ako *Višnu* do príčinných vôd, tak „*preśiva*” celé stvorenie svojim bytím. Možno preto mali v minulosti národy zálubu v obeliskoch iných mega-ihlanoch. „*Plod*” je v sanskrite „*phalam*”, odtiaľ je „*falus*” a „*penis*”. Takzvaný „*śivalinga*” je idol „*Šívu*”, znamená doslova „znak Šivu” a vyzerá ako „plodník”. K tomu pasuje aj grécky „*omphalos*”, významom v sanskrite „*plod Óm*” a označuje „pupok” či „centrum sveta”.

„Náboženstvo” či „tradícia” sa v hinduizme označuje ako „*sanátana dharma*”, v preklade niečo ako „večný zákon”. „*Sanátana*” znamená „prastarý” a koreň „*sana*” nám dáva slová „sanatórium” ako domov pre starých či „senát” ako radu starších. „*Dharma*” je to, čo „drží svet v správnom chode”. Takému chodu sa povie „*rta*” a to nám dáva slová ako „rád”, „poriadok”, „správny”, „pravý” či „rytmus”.

„Pohan” je vraj z latinského „pagan”, kde znamená „sedliak”. Viac zmyslu mi dáva vychádzat z sanskrtského slova pre Boha „*bhagavan*” ako „majúci (*van*) mnoho (*bhaga*)”. Významovo je pohan skôr inoverec ako sedliak. Možno to bolo práve naopak, že zamestnaním boli inoverci primárne sedliaci.

„Koleda” doslovne znamená „čas (*kála*) dávania (*da*)”. Preto ich spievame na Vianoce.

Záver

U nekonečne dlhej cesty sa nedá pokúsiť o nič viac, ako nájsť jej začiatok a stanoviť jej smer. Predstieranie, že cesta je pochopená a dokončená, je prinajmenšom klamaním samého seba. Jednotlivý študent na nej môže dosiahnuť dokonalosti iba v subjektívnom slova zmysle a vyprávať o nej môže iba tak, že povie všetko, čo bol schopný zhliadnuť. – Georg Simmel

O tom, čo sanskritu predchádzalo, môžeme len mlčať. Nie nadarmo sa mu hovorí aj „jazyk bohov” a písmu, v ktorom sa uchováva „mesto bohov”.

Je naším šťastím, že hinduistická kultúra používa sanskrit ako sakrálny jazyk a dochováva tak významy za slovami indoeurópskych jazykov. Slovenčina, možno vďaka últmu jej vývoja počas Uhorskej Ríše, sa zdá byť mimoriadne blízka tomuto nadčasovému jazyku, aj keď v nej samotnej a našom povedomí chýbajú vysvetlenia pre popisované javy. Tie dodáva kultúra vzdialená ca. 6000 rokov a kilometrov - krása a irónia zároveň.

Aj keď som sa o to snažil, negarantujem, že tu nasledujúce spojenia sú korektné. Nech si každý preverí, či mu dávajú zmysel. Verím, že súladu na semantickej a fonetickej úrovni budú inšpirovať.

martin.uzak ZAVINÁČ mailbox.org

Zdroje

Iné slovo pre zdroj je “prameň” a ten sa povie “*pramána*” . . . :

- [A global history of architecture](#) ukazuje vývoj ľudstva cez pohľad architektúry a tým pádom postráda možné predsudky iných špecializovaných vied.
- **Franco Rendich:** bol pôvodne turistický sprievodca, ktorý sa stal v neskoršom živote profesorom sanskritu na univerzite v Benátkach. V diele [Comparative etymological Dictionary of classical Indo-European languages: Indo-European - Sanskrit - Greek - Latin](#) ukazuje ako vznikali prvé slova popisom kozmických javov. Tiež ukazuje, ako latinčina a stará gréčtina sú vlastne len viac jednoduchou fonetickou variáciou z sanskritu. Jasne približuje západnému (či “zapadnutému”) čitateľovi vývoj indoeurópskeho myslenia od jeho samotného začiatku.
- **James Cooper:** podstatná časť derivácií v tomto texte pochádza práve od neho. Dá sa nájsť na [FB](#) a [tu](#).
- **McComas Taylor:** vyučuje “hovorený Sanskrit” na [Australian National University](#) a praktickým spôsobom ukazuje, že Sanskrit nie je celkom mŕtvy. Niektoré z derivácií tu sú z jeho krásnej a pravdivo pomenovanej knihy [The Joy of Sanskrit](#).
- **Niti Raina:** sa v jej [blogu](#) venuje hlavne analýze geografických názvov ako odkazom na časy “pred stavbou Babylonskej Veže”, keď svet rozumel jednému jazyku.
- [spokensanskrit.org dictionary](#)
- [Monier-Williams Sanskrit-English Dictionary](#)
- “Stručný etymologický slovník slovenčiny” od Lubora Králika, trefne vydaný vydavateľstvom “Veda”. Má široký záber, aj keď nie vždy je z neho jasný význam niektorých slov.